

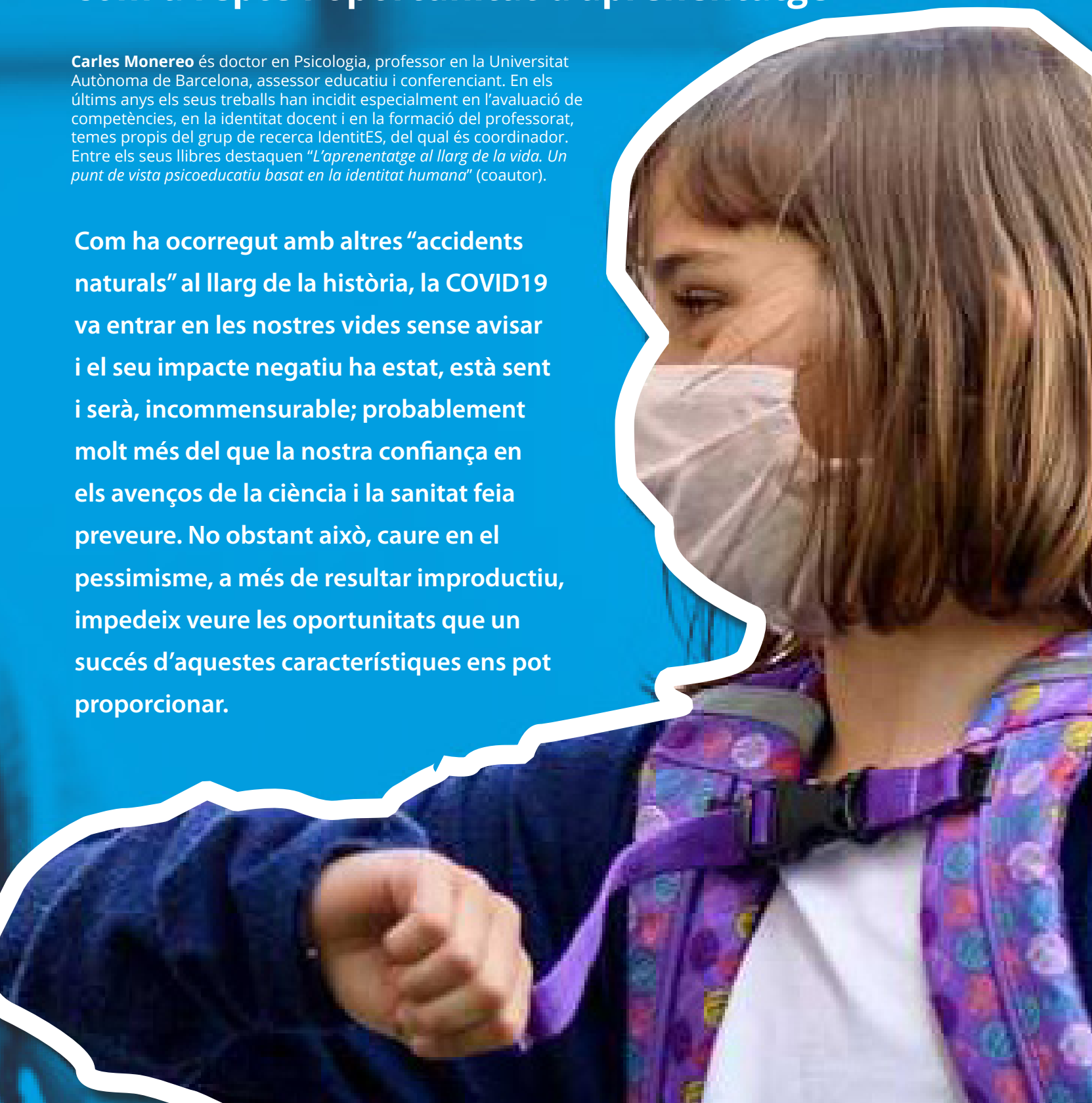
projecte

La pandèmia de la COVID19 com a repte i oportunitat d'aprenentatge

Carles Monereo és doctor en Psicologia, professor en la Universitat Autònoma de Barcelona, assessor educatiu i conferenciant. En els últims anys els seus treballs han incidit especialment en l'avaluació de competències, en la identitat docent i en la formació del professorat, temes propis del grup de recerca IdentitES, del qual és coordinador. Entre els seus llibres destaquen "*L'aprenentatge al llarg de la vida. Un punt de vista psicoeducatiu basat en la identitat humana*" (coautor).

Com ha ocorregut amb altres "accidents naturals" al llarg de la història, la COVID19 va entrar en les nostres vides sense avisar i el seu impacte negatiu ha estat, està sent i serà, incommensurable; probablement molt més del que la nostra confiança en els avenços de la ciència i la sanitat feia preveure. No obstant això, caure en el pessimisme, a més de resultar improductiu, impedeix veure les oportunitats que un succés d'aquestes característiques ens pot proporcionar.

per Carles Monereo

"El pessimista veu la dificultat en cada oportunitat i l'optimista veu l'oportunitat en cada dificultat".
Winston Churchill.

Un accident és, segons el diccionari, un succés imprevist que altera la marxa normal o prevista de les coses i que, en principi -més enllà de les teories conspiradores i conspiranoiques-, no obeeix a una voluntat o intencionalitat de produir un determinat efecte. No obstant això, els accidents provoquen problemes, és a dir circumstàncies que dificulten la consecució d'alguna finalitat, i aquests problemes solen evidenciar-se o manifestar-se a través d'incidents.

Un exemple pot ser il·lustratiu del que diem; l'aparició massiva de la COVID19, ha ocasionat el confinament també massiu de la població, la qual cosa ha desembocat en problemes d'aïllament, que estan en l'origen de diferents incidents, com per exemple l'incompliment de les normes de conducta prescrites per l'Administració.

Al contrari que els accidents, els incidents són voluntaris, si bé poden aparèixer també de manera imprevista i amb un gran impacte emocional, i arribar a desestabilitzar les persones de tal manera que les obligui a realitzar canvis dràstics en els seus hàbits i conductes. Aquests problemes i els seus respectius incidents constitueixen, doncs, importants motors per al canvi.

En l'àmbit educatiu, i evitant la ingenuïtat de pensar que els problemes i incidents creats per la pandèmia promouran, per si sols, innovacions positives que redundaran en la qualitat dels aprenentatges, sí que creiem que aquestes contingències poden constituir una bona excusa per a propiciar canvis propositius, és a dir, en unes determinades direccions.

Mirant de ser concisos, proposem que aquests canvis s'orientin almenys a tres àrees clau: l'ensenyament digital, la gestió de les emocions i el desenvolupament d'un currículum basat en reptes.

Situar l'ensenyament digital en el seu just punt

Amb l'adveniment de la pandèmia i les situacions de confinament, tant els apassionats de les tecnologies digitals, com els seus detractors, han hagut d'incrementar el temps dedicat a l'ensenyament telemàtic, la qual cosa haurà suposat per a la majoria, estimulants descobriments sobre els seus avantatges, però també una major consciència respecte a les seves limitacions, si la comparem

“Tant els apassionats de les tecnologies digitals, com els seus detractors, han hagut d’incrementar el temps dedicat a l’ensenyament telemàtic.”

amb un ensenyament cara a cara. Òbviament, les concepcions subjacents del que significa ensenyar per a cada docent, condicionarà el seu ús; alguns encara afegiran més llenya a les seves, ja per si soles, avorrides classes magistrals, convertint-les en insofribles monòlegs a través d’una pantalla, mentre que uns altres introduiran noves aplicacions que donaran més dinamisme i atractiu a l’ensenyat, però que difícilment completaran tots els objectius i seran sostenibles a llarg termini. Aquesta situació ocasionarà problemes i incidents als uns i als altres, i una oportunitat de: a) compartir dificultats i necessitats, i b) cooperar per a respondre-hi.

No podem assegurar que aquesta experiència resulti igual d’impactant i reveladora per a tothom, però sí que pensem que situarà a la majoria en una posició de major sensibilitat per a reflexionar sobre quan, com i per a què emprar aquestes tecnologies i quan, com i per a quines la presència física a les aules és preferible. No hauríem de desapropiar-ho.

Posar en el centre la importància d’aprendre a autoregular les pròpies emocions

Una altra evidència que ens està deixant la COVID19 i el confinament, és que som bastant incompetents quan es tracta de gestionar les emocions. El mes de març de 2020, en plena expansió de la pandèmia, els serveis d’emergència psicològica de la nostra comunitat ens sol·licitaven ajuda enfront del devesall de conflictes i incidents que tenien lloc a l’interior dels domicilis

particulars. Situacions d’extrema apatia i addicció a pantalles i sèries, d’aïllament i ràbia per no poder sortir de casa, d’estrès per a controlar els nens i les seves disputes, de culpa per no poder cuidar familiars dependents, d’inseguretat en el moment d’ajudar els fills en les seves tasques escolars, d’alarma per les notícies contradictòries i, sovint, apocalíptiques dels mitjans, de por per no tenir suports en cas d’infecció, de tensió pels conflictes amb la parella, d’ansietat pel temor a perdre el treball, de frustració per no aprofitar el molt de temps disponible o d’angoixa per tenir ara a casa persones amb trastorns que fins al moment acudien a centres d’atenció especialitzada.

En cadascuna d’aquestes contingències, les dotze més sovint sol·licitades, els nens, adolescents i joves en edat escolar, sofreixen directament les conseqüències d’aquests conflictes, i el seu desenvolupament i aprenentatge es veuen clarament afectats.

La reivindicació d’una formació emocional per als alumnes té ja certa tradició i, de fet, alguns projectes curriculars de centre han explicat aquest desig en forma d’objectius i continguts. No obstant això, és obvi que aquest aspecte no s’ha traslladat prou a les pràctiques educatives. Sovint aquestes “competències generals o transversals” a l’ésser de tots, no les imparteix ningú.

Novament pensem que el moment actual exerceix una desitjable pressió per a integrar d’una vegada per sempre l’ensenyament d’aquestes competències, tan imprescindibles per a la salut mental i la convivència social, en el currículum. L’ús de problemes i incidents

“La pandèmia no ha fet més que visibilitzar cadascun d'aquests reptes, afectant els més vulnerables, amb un menor accés a l'educació.”

pot ser un artefacte pedagògic de primer ordre per a encarar aquesta demanda. En el nostre cas, va suposar el detonant per a crear el portal Psicofight¹, un lloc digital, d'accés lliure, que ofereix formació sobre situacions de conflicte emocional a través d'escenes dramatitzades, preguntes als usuaris i el consell d'assessors experts en relació amb cada tòpic.

Estimular la necessitat d'un currículum basat en reptes

Fa ja temps que molts apostem per un nou marc curricular competencial basat en reptes socials. Enfront del currículum actual que existeix a Espanya, amb multitud de competències fragmentades i centrades en les àrees i els continguts de gairebé sempre, en altres llocs com Finlàndia, Escòcia o Quebec, han dissenyat una proposta més simple i oberta, a partir de valors i competències molt generals, que convergeixen en situacions-problema, de manera que els centres i els docents tenen una gran autonomia per a crear els seus propis projectes, adaptats als seus respectius contextos. Considerem que la UNESCO, amb la seva agenda "Educació 2030", ha marcat un horitzó clar i il·lusionant que té com a finalitat última formar ciutadans responsables

i capaços d'afrontar, tant a escala personal, com a escala local i també planetària, els disset reptes que estan en la base d'un món sostenible.

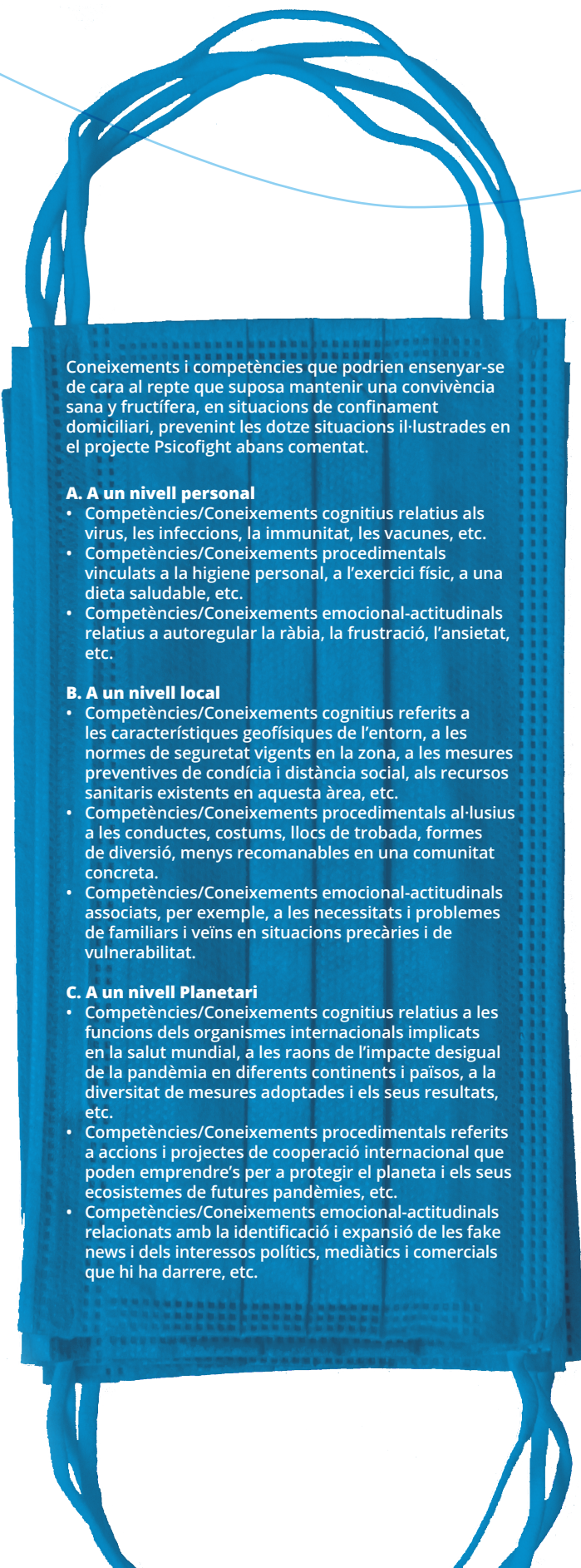
La pandèmia no ha fet més que visibilitzar cadascun d'aquests reptes, afectant els més vulnerables, amb un menor accés a l'educació i menors recursos sanitaris, i posant a la palestra el tipus de producció i d'economia imperant, revelant interessos polítics que prevalen sobre les necessitats sanitàries, mostrant l'impacte negatiu dels nostres hàbits sobre l'ecosistema, etc.

Per què no som valents i situem aquests reptes com a objectius a aconseguir al final de l'escolaritat obligatòria? Aquest podria ser el perfil de sortida de tot escolar: ser capaç d'explicar i gestionar, en els àmbits personal, local i mundial, aquest conjunt de desafiaments.

Des del nostre punt de vista, plantejar-se un ensenyament que tingui com a finalitat la formació de l'alumnat en la comprensió i gestió d'aquests reptes té molts avantatges.

Exemple de coneixements i competències a ensenyar en una proposta curricular basada en reptes.

Coneixements i competències que podrien ensenyar-se de cara al repte que suposa mantenir una convivència sana y fructífera, en situacions de confinament domiciliari, prevenint les dotze situacions il·lustrades en el projecte Psicofight abans comentat.

A. A un nivell personal

- Competències/Coneixements cognitius relatius als virus, les infeccions, la immunitat, les vacunes, etc.
- Competències/Coneixements procedimentals vinculats a la higiene personal, a l'exercici físic, a una dieta saludable, etc.
- Competències/Coneixements emocional-actitudinal relatiu a autoregular la ràbia, la frustració, l'ansietat, etc.

B. A un nivell local

- Competències/Coneixements cognitius referits a les característiques geofísiques de l'entorn, a les normes de seguretat vigents en la zona, a les mesures preventives de condícia i distància social, als recursos sanitaris existents en aquesta àrea, etc.
- Competències/Coneixements procedimentals al·lusius a les conductes, costums, llocs de trobada, formes de diversió, menys recomanables en una comunitat concreta.
- Competències/Coneixements emocional-actitudinal associats, per exemple, a les necessitats i problemes de familiars i veïns en situacions precàries i de vulnerabilitat.

C. A un nivell Planetari

- Competències/Coneixements cognitius relatius a les funcions dels organismes internacionals implicats en la salut mundial, a les raons de l'impacte desigual de la pandèmia en diferents continents i països, a la diversitat de mesures adoptades i els seus resultats, etc.
- Competències/Coneixements procedimentals referits a accions i projectes de cooperació internacional que poden emprendre's per a protegir el planeta i els seus ecosistemes de futures pandèmies, etc.
- Competències/Coneixements emocional-actitudinal relacionats amb la identificació i expansió de les fake news i dels interessos polítics, mediàtics i comercials que hi ha darrere, etc.

En primer lloc, permet seleccionar únicament aquells continguts i competències que resultin apropiats per a les situacions identificades, podant un currículum actualment sobrecarregat. En segon lloc, evita la fragmentació de competències en haver d'integrar-se en situacions completes, complexes i relatives a la vida real de tot ciutadà (en algun moment les denominem "autèntiques"). En tercer lloc, ensenyar sobre la base d'aquestes situacions suposa donar sentit al que s'aprèn, augmentant la motivació tant dels aprenents com dels docents implicats.

Finalment, partir dels reptes proposats per una institució supranacional com la UNESCO, hauria de facilitar l'acord -almenys pel que fa al marc general- entre les diferents forces i associacions polítiques, sindicals, educatives i socials. Una cosa absolutament necessària si volem donar coherència i continuïtat al nostre sistema educatiu, i volem evitar que cada nou partit polític que aconsegueix el poder, introdueixi una nova llei.

Referències

Monereo, C. i Muntanya, M. (2011). Docentes en tránsito. Análisis de incidentes críticos en secundaria. Barcelona: Graó.

Monereo, C.; Manguet, J.M.; Trejo, A. y Catta-Preta, M. (2020). El proyecto PsicoFight: afrontar conflictos durante el confinamiento. Revista Latinoamericana de estudios educativos, L, número especial; 313-324. <https://design2fightcovid19.com/psico-es/>

Pozo, J.I. (2020) ¡La Educación está desnuda! Lo que deberíamos aprender de la escuela confinada. Madrid: ediciones SM.

UNESCO (2017) Education for Sustainable Development Goals. Learning Objectives. Paris: UNESCO.
file:///C:/Users/carle/Desktop/CURRICULUM%20GENERALITAT/UNESCO%20AGENDA%202030/Education%20for%20sustainable%20development%20goals_Learning%20Objectives_UNESCO.pdf

¹ A més de l'autor d'aquest text, van coordinar el projecte Josep Maria Manguet de la UPC i Alex Trejo de l'empresa Onsanity.